

Оксана Шпортун
ORCID: 0000-0003-4528-4329

ПРАВОВИЙ СТАТУС, КОМПЕТЕНЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КАЗЕННИХ ПАЛАТ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (1775-1914 РР.)

LEGAL STATUS, COMPETENCE AND ACTIVITY OF THE STATE CHAMBER OF THE DNIPPER UKRAINE (1775-1914)

Державна служба Російської імперії базувалася на принципі абсолютизму, де верховенством влади була єдина правляча династія. Для виконання своїх планів та завдань російський абсолютизм потребував чіткої, досить розгалуженої, численної бюрократії, здатної підсилювати його владу. Реалізація бюрократії здійснювалася в основному через збір податків, рекрутські повинності, судову систему, контролем за казенним майном та ін. Організована губернська форма державного управління допомагала реалізовувати державну політику на місцях через казенні палати, як осередку з адміністративно-фінансовими функціями.

Діяльність казенних палат була і залишається об'єктом наукового інтересу багатьох вітчизняних дослідників. Сучасні українські дослідники В. Р. Жвалюк [1], В. М. Орлик [2], О. М. Головка [3] мають ґрунтовні дослідження фінансових установ Російської імперії, зокрема й казенних палат. Досить часто з'являються публікації, наукові дослідження, в яких діяльність казенних палат вивчається опосередковано, у контексті різноманітних історичних досліджень (В. С. Шандра [4], М. В. Брамак [5], Л. В. Годунова [6] та ін.).

Унаслідок адміністративної реформи 1775 року було створено казенну палату, яка стала відображенням соціально-економічного життя губернії. Провідною місією установи було розгляд домобудівних справ та управління державними фінансами.

Згідно з указом, затвердженим імператрицею Катериною II 7 листопада 1775 року, до обов'язків палат входило:

- діяти тільки в межах державного законодавства;
- рішення палати повинні бути публічно оголошені на засіданні;
- публікацію рішень палати в губернії необхідно через губернське управління;
- співпрацювати з іншими установами того рівню;
- палата не може відмінити рішення інших палат та не може брати в підпорядкування інших палат;
- рішення палати можна оскаржити в сенаті;
- рішення палат у цивільних справах є обов'язковими до виконання [7].

Казенна палата згідно «Учреждения для управления губерний Всероссийския империи» була об'єднанням Камер та Ревізіон колегій. До повноважень установи було віднесено домобудівні та державні фінансові справи у губернії, такі як: збір відомостей про чисельність населення у губернії, проведення ревізій податного населення (які відображалися у ревізських казках), облік доходів та видатків на території губернії, ревізія рахунків, соляні справи, винний відкуп.

Фінансові, домобудівні справи розглядалися на засіданні казенних палат, до складу якого входили: поручик правителя або віце губернатор, директор економії або домоведення, радник, 2 асесора та губернський казначей.

Організаційна структура казенної палати складалася із відділів, які займалися відповідними питаннями та обов'язками, покладеними на них державою. Відображенням роботи установи було саме створення різнопланових документів. Слід зауважити, що документи установи мають вагомий роль для дослідження, адже їх зміст, форма є основою для вивчення сутності роботи установи, визначення її функцій, структури та характеристики питань які вона вирішувала.

Отже, казенна палата була спеціалізованою губернською установою з адміністративно-фінансовими функціями. До її компетенції входив контроль за фінансовими та домобудівними справами губернії. Фінансовий контроль на місцевому рівні було однією з пріоритетних задач палати. Крім того, на установу було покладено обов'язки розгляду домобудівних та казенних справ губернії, таких як: збір відомостей про чисельність населення, вести перепис населення, збирати відомості про доходах і видатках, ревізія рахунків, соляні справи, утримання державних установ, які знаходилися на території губернії [8].

Джерела та література

1. Жвалюк В.Р. Податкові органи Російської імперії в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.: Організаційно-правові засади діяльності. К.: Атіка. 2001. 161 с.
2. Орлик В.М. Органи фінансового управління Російської імперії в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.). *Проблеми історії України XIX – поч. XX ст.* Вип. VII. Київ: Інститут історії України НАН України, 2004. С. 75–81.
3. Головка О.М. Виникнення казенних палат в Україні та організаційно-правові засади їх діяльності в кінці XVIII – на початку XIX ст. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* Харків, 2003. Вип. 23. С. 218–224.
4. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX ст. Київ, 2005. 427 с.
5. Бармак М.В. Формування російської імперської системи державної служби на українських землях (XVIII - XIX). Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.

6. Годунова Л.В. Діяльність інституту податних інспекторів у Наддніпрянській Україні (1885–1917 рр.): дожовтнева історіографія. *Український історичний збірник*. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. Вип. 17. С. 278–292.
7. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1. Т. 20. № 14392.
8. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1. Т. 23. № 17313.